

'Kroniek'

Mededelingen
Oudheidkundige Kring
Voorst

23e jaargang nr. 4
2000

G104G304 Z7391X

Oudheidkundige Kring Voorst

(opgericht bij notariële acte van 8 maart 1978)

Dagelijks bestuur

Voorzitter:	G.J. Oolman, Oolmansweg 5, 7384 ST Wilp,	tel. (055) 323 12 44
Secretaris:	J.A. Roosenschoon, Rozendaalseweg 11, 7396 BB Terwolde,	tel. (0571) 29 17 41
Penningmeester:	M. Niemeijer, Schoolstraat 31, 7383 CC Voorst,	tel. (0575) 50 14 99
Leden:	R. Egberts, Verdstraat 7, 7391 SJ Twello,	tel. (0571) 27 44 49
	J. Groenenberg, Hietweideweg 30, 7391 XX Twello,	tel. (0571) 27 60 37
	Mr. J.H. Hermsen, Rozenhoflaan 10, 7201 AV Zutphen,	tel. (0575) 51 52 48
	J. Lubberts, Kon. Wilhelminaweg 10, 7396 AD Terwolde,	tel. (0571) 29 17 60
	G.B.J. Reinders, Mozartstraat 143, 7391 XG Twello,	tel. (0571) 27 43 32
	J.A.M. Schutte-Geurtsen, P. Heinstraat 15, 7391 WK Twello,	tel. (0571) 27 37 01

De contributie bedraagt f 25,= per persoon. Voor gehuwden of samenwonenden op hetzelfde post-adres f 30,=. Gironummer 16 64 122. Rabobank, rekeningnummer 36.28.09.267.

Kroniek

Kroniek is het mededelingenblad van de Oudheidkundige Kring Voorst en verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan de leden van de Oudheidkundige Kring Voorst en is in beperkte aantallen à f 6,50 te koop bij het VVV-kantoor in Twello en boekhandel Oonk in Twello.

Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de redactie en de auteurs.

Redactie-adres: H. Kleinjan, Langestraat 51, 7419 AR Deventer (De Worp), tel. (0570) 641 648, e-mail: "kroniek@email.com".

Werkruimte Oudheidkundige Kring Voorst

Tot 25 januari 2001:

Klokkenkampsweg 25

7391 EN Twello

tel. (0571) 27 70 90

Geopend op dinsdag en woensdag van 9.00 tot 16.00 uur.

Vanaf 25 januari 2001:

Stationsstraat 59

7391 EJ Twello

tel. (0571) 27 70 90

Geopend op dinsdag en woensdag van 9.00 tot 16.00 uur en op donderdagavond van 19.00 tot 21.00 uur.

ISSN 1384-8682

Kroniek 2000-4

Kroniek

December 2000, 23e jaargang nr. 4

Inhoud

	Blz.
Activiteitenplanning	2
Voorwoord	2
Van de bestuurstafel	J. Roosenschoon 3
Gewone, aparte dingen	L. Sevenster 4
Uit de bladen	J. Roosenschoon 6
Nieuwe aanwinsten	J. Lubberts 6
Orgelproject "Het volmaeckste maecksel"	G. Groenewold 7
Verdwenen beroepen: de kolenboer	G. Groenewold 8
Reacties van lezers	11
Nieuws van het gemeentearchief	A. de Rek 13
Landgoed De Basselt (deel 2)	J. Groenenberg 15
Processen-verbaal	G. Vrieling 20
Kindergedachten	E. Wannet 21
Een Twellose jonker in Japan (deel 2)	J. Kraijo 23

Foto omslag

Aankomst Sint Nicolaas bij Café Dorpszicht in Terwolde in 1961 (met plaatselijke groenteboer Dirk Eilers in de hoofdrol).

Tenzij anders vermeld komen alle foto's in deze Kroniek uit de collectie van de O.K.V.

**Uiterste inleverdatum kopij voor de volgende Kroniek:
1 februari 2001.**

Kroniek 2000-4

1

Activiteitenplanning

Let op! Gewijzigde datum: Open Avond 25 januari 2001

Op de Open Avond op donderdag 25 januari 2001 bent u van 20.00 tot 22.00 uur van harte welkom om onze nieuwe ruimte te helpen inwijden. Onder het genot van een drankje en een hapje kunt u alles rustig bekijken en bovendien elkaar een goed nieuwjaar toewensen. Plaats: Stationsstraat 59.

Lezing "Kastelen in de IJsselstreek" 15 februari 2001

De heer J. Harenberg uit Zutphen zal op donderdag 15 februari 2001 een lezing

houden over de kastelen in de IJsselstreek. Hierbij zal hij ook een paar kastelen in de gemeente Voorst behandelen. Een groot deel van de lezing zal echter gaan over kastelen langs de IJssel buiten de gemeente Voorst, omdat "wij" niet zoveel kastelen bezitten.

De lezing zal plaatsvinden in Dorpshuis De Pompe, Dorpsstraat 41 in Wilp. De aanvang is zoals gebruikelijk 20.00 uur. De zaal is open vanaf 19.30 uur.

Voorwoord

Zoals aangekondigd in de vorige Kroniek gaan we verder met de nieuwe rubrieken "Verdwenen beroepen" (deze keer over de kolenboer) en "Uit de bladen". Verder is een oude rubriek "Processen verbaal uit het verleden" weer van stal gehaald; ieder keer wanneer de heer G. Vrieling in het archief weer een interessant proces-verbaal tegenkomt laat hij u meegenieten van de perikelen in de negentiende eeuw.

In deze Kroniek leest u verder deel twee van zowel het artikel over "de Basselt" in Twello als de belevenissen van de Twellose landjonker Johan Frederik van Reede tot de Parkeler die in de jaren

1780 als hoge functionaris van de Verenigde Oostindische Compagnie de handel in Japan leidde.

De redactie wenst u met dit laatste nummer van het jaar 2000 veel leesplezier en met de feestdagen voor de deur alvast een prettige Kerst en een goed en gezond 2001.

Van de bestuurstafel

door J. Roosenschoon

Zoals u heeft gemerkt is de invoering van de automatische contributiebetaling bepaald niet van een leien dakje gegaan. Doordat het allemaal wat ingewikkelder in elkaar zat dan voorzien was, heeft het echt te lang geduurd. Het bestuur excu-seert zich hier nogmaals voor en hoopt dat u desondanks toch de inmiddels ontvangen acceptgiro en de machtiging zo spoedig mogelijk wilt opsturen. Denkt u ook aan de enquête op de achterzijde?

Het gemeentearchief is nog steeds onderwerp van discussie. Hoewel nu zeker is dat de stukken in ieder geval in Twello blijven, is de beheersvorm bij het ter perse gaan van deze Kroniek nog niet duidelijk. Het kan Deventer worden of het Streekarchief Noord-Veluwe. In de commissievergadering van 16 november werd hier over doorgepraat.

Nog even en we kunnen onze nieuwe accommodatie aan de Stationsstraat betrekken. Hoewel onze nieuwe huurbaas hard heeft gewerkt om de verbouwing op tijd gereed te krijgen is het hem door overmacht niet gelukt om dit voor 1 december te realiseren. Dit wordt nu een maand later. Maar dan kunnen we ook permanent beschikken over twee werkruimtes, compleet met keukentje, toilet en ganggedeelte. Voordelen: de ruimte is groter en efficiënter ingedeeld dan we gewend waren en we kunnen er altijd in. Hierdoor gaat een langgekoesterde wens in vervulling: de avondopen-

stelling. Per 25 januari kunt u bij de OKV terecht met vragen op het gebied van het Voorster verleden, op dinsdag en woensdag van 9.00 tot 16.00 uur en op donderdagavond van 19.00 tot 21.00 uur.

We hebben een aantal vacatures. Jan Lubberts is, zoals iedereen weet, binnen onze vereniging een zeer druk bezet man. Hij zoekt nu voor één van zijn taken een opvolger. Dat is zijn functie als contactpersoon van het Meertensinstituut voor het dialect. Als contactpersoon vul je circa twee maal per jaar een vragenlijst in betreffende het gebruik van bepaalde woorden en uitdrukkingen hier in de streek. Geïnteresseerde dialectsprekers kunnen contact met Jan Lubberts opnemen (tel. 29 17 60).

Vanuit de Stichting Industrieel Erfgoed Deventer wordt iemand van de OKV gevraagd om te helpen bij het inventariseren van industrieel erfgoed in de gemeente Voorst. Gedacht kan worden aan fabrieken, sluizen etc. Lijkt het u leuk om dit samen met iemand van het SIED te doen, bel dan even de secretaris (tel. 29 17 41).

Gewone, aparte dingen

In de vorige Kroniek vertelde ik iets over de droogschuur van boerderij "De Mars" in Wilp. Toen ik de foto's bij de familie Schrijver bracht, vroeg ik of er nog foto's van de boerderij van voor 1940 waren. "Die zitten in een album in

Het sierglas van "De Mars", gefotografeerd in 1989.

door L. Sevenster

de boekenkast in de voorkamer," zei mevrouw Schrijver. In de goeie kamer zag ik HAAR, een 18 cm hoog sierglas, boven in de boekenkast staan. Op de cyclaamrode ondergrond stond de volgende tekst: "Den verdienstelijken landbouwer Roelof Gerritsen. Ter herinnering aan zijn vijftig jarig verblijf op de Mars onder den Poll gegeven door W.A. Baron Schimmelpenninck-van der Oye 22 februari 1854".

Van mevrouw Schrijver mocht ik het aparte glas fotograferen. Dit gebeurde in een mini-studio op de keukentafel met een witte doek als onder- en achtergrond. Op het einde van de Tweede Wereldoorlog werd het kostbare sierglas samen met andere erfstukken in de tuin begraven. Zo bleef het gespaard toen de boerderij bij de bevrijding in april 1945 afbrandde. Na de bevrijding kreeg het bijzondere glas weer een ereplaats, nu in de houten noodwoning.

Van de familie Gerritsen naar de familie Schrijver

Roelof Gerritsen werd op 26 december 1780 geboren in Warnsveld. Hij trouwde op 20 februari 1803 met Christina Roelofs uit Brummen. Na hun huwelijk vestigde het jonge paar zich als pachters op de boerderij "De Mars" gelegen op de Wilpse Klei in Wilp. Ze kregen negen kinderen, zes zonen en drie dochters. Vader Roelof overleed op 4 januari 1869 en hij werd opgevolgd door zijn zoon Cornelis Pieter. Na Cornelis Pieter

Detail van de kelk van het sierglas uit 1854.

werd diens zoon Roelof boer op "De Mars". Deze had vier dochters, waarvan er een op "De Mars" bleef. Ze trouwde op 19 november 1925 met Peter Schrijver van de boerderij "De Oye". Zij werden opgevolgd door hun zoon P.R. Schrijver en zijn vrouw. Hun zoon Peter (P.W.) Schrijver is de huidige boer.

Toen Roelof Gerritsen 50 jaar pachter was kreeg hij bovenvermeld sierglas als waardering van zijn pachtheer. De initialen van Roelof Gerritsen staan ook

vermeld op de sluitsteen boven de grote deuren van de romp van de Wilpse molen aan de Rijksstraatweg, die door hem gebouwd werd in 1858.

Dat het sierglas al bijna 150 jaar op "De Mars" aanwezig is, is heel gewoon. Dat het al bijna 150 jaar in het bezit is van drie generaties Gerritsen en drie generaties Schrijver is ook heel gewoon, maar toch heel apart.

Uit de bladen

Wij krijgen van een aantal zusterverenigingen het tijdschrift toegezonden. Deze liggen voor iedereen ter inzage in onze werkruimte. Hieronder volgt een kleine greep uit het grote aanbod.

In *Ons Markenboek* (Gorssel) staat dit kwartaal een uitgebreid artikel over de Rijsselmark naar een lezing van H.J. Jansen op de Haar over dit onderwerp. W. Holtslag-Harkink, van hotel Ovink in Almen, schrijft in dit blad over eten en drinken.

In *De Marke* (Brummen e.o.) staat van de hand van Stan Dekker een artikel over de geschiedenis van Leuvenheim; hij schreef hier ook een boek over.

In *Heerde historisch* staat het eerste deel van een artikel over het Apeldoorns- of

door J. Roosenschoon

Griftkanaal dat in 1829 in gebruik werd genomen. Een informatief stuk met veel foto's.

In *Scholtampt Lochem* staat een verslag van de werkgroep Veldnamen die negen jaar aan het werk is geweest om alle oude benamingen voor stukken land te achterhalen. Ook interessant zijn de artikelen van Arie Steenhuisen over waterproblemen en van Ceesjan Frank over watermonumenten.

In *Gelders Erfgoed* twee artikelen van H.B. Demoed, over het Beekbergerwoud en over de beschrijvingen van hekken in de Markeboeken.

De Mothoek (Nunspeet) schenkt aandacht aan Noordveluwe familienamen in een artikel van F. Stoffels. Wellicht ook toepasbaar op onze streek.

Nieuwe aanwinsten

door J. Lubberts

1. 10.000 jaar "Boerderij". Boerderijenboek door S.J. van der Molen. (Karakteristieke Nederlandse boerderijen).
2. "Terugblik '40-'45, Nederland na de bevrijding". Diverse schrijvers.
3. "Boerderijen in de gemeente Doetinchem" door G. Boekkooi en A.K. Kissman.
4. "De bouwkundig historische ontwikkeling van de oude kern van Warnsveld" door ir W.A.P. Dubbelaar-Schippers.
5. "Boerderijnamen in Heerde" door dr D. Otten.
6. "Bewoningsgeschiedenis in het kerspel oud Zevenaar", deel I, door A.W.A. Bruins.
7. "Voor nu en later, geschiedenis Brummen". Fotoboek door Foto Brouwer.
8. "Van Gerstlo tot Gorssel", door H. Jansen.
9. "Geschiedenis van Zutphen". Diverse schrijvers.
10. "Bathmen, beeld van een dorp". Diverse schrijvers.

Orgelproject "Het volmaeckste maecksel": vijf monumentale kerkorgels onder de aandacht

door G. Groenewold

Dit voorjaar is de Stichting Monumentale Orgels Voorst opgericht. De stichting heeft zich ten doel gesteld om zowel de monumentale orgels in de gemeente Voorst als de orgelmuziek onder de aandacht van een breder publiek te brengen.

Orgelconcerten

Rond de nationale Open Monumentendag op zaterdag 9 september jl. organiseerde de stichting een reeks orgelconcerten op de vijf monumentale kerkorgels in de gemeente Voorst. Deze orgels bevinden zich in de Nederlandse Hervormde kerken van Nijbroek, Terwolde, Twello en Voorst en in de Rooms-Katholieke kerk van Bussloo.

De orgelconcerten waren gratis toegankelijk. Zo'n 500 mensen hebben verspreid over de gehele dag genoten van de orgelmuziek. Uitvoerende organisten waren Frans Haagen (docent aan het Centrum voor Muziek en Dans te Deventer en voormalig organist/dirigent van de Broederkerk te Deventer) en Henk Noordman (cantor-organist van de Nederlandse Hervormde kerk te Twello). Daarnaast verleenden verschillende muziekensembles hun medewerking aan de concerten.

Boek en CD

Op de vrijdagavond voorafgaand aan de Open Monumentendag presenteerde de

stichting een boek over de geschiedenis van de vijf monumentale orgels en een CD met muziek gespeeld op die vijf orgels.

In het boek getiteld "Het volmaeckste maecksel - De vijf monumentale orgels in de gemeente Voorst" wordt de geschiedenis beschreven van de vijf kerkorgels en de kerken waar ze staan. Verder zijn uit de mond van vroegere en huidige organisten voorvallen en anecdoten opgetekend. Het boek, geschreven door Ed Stol en Harry Kleinjan, telt ruim 80 pagina's en is rijk geïllustreerd met foto's van de orgels en de kerkgebouwen.

De CD bevat muziekopnamen van de vijf orgels. Uitvoerende musici zijn Bert Matter (organist van de St. Walburgiskerk te Zutphen), Henk Noordman en

Frans Haagen. Noordman en Haagen spelen composities van o.a. Haydn, Richter, Gherardeschi, Wesley, Mozart, Kellner, Ruppe en Piazza. Matter improviseert over "Belle qui tiens ma vie". Totale luistertijd van de CD is circa 80 minuten.

Boek en CD zijn nog verkrijgbaar. Het pakket (boek en CD samen) is te koop bij de VVV, Marktplein 11a, en bij boekhandel Oonk in Twello en kost fl. 42,50.

Lespakket voor basisscholen

In samenwerking met het Centrum voor Muziek en Dans is de stichting nu bezig

met een lespakket voor de basisscholen om de orgelmuziek ook bij de jeugd in de belangstelling te brengen.

Meer informatie

Wie meer informatie over de stichting en haar activiteiten wil, kan contact opnemen met de secretaris van de Stichting Monumentale Orgels Voorst, de heer E. Stol, Reuvekampsweg 19, 7391 EW Twello, tel. 27 22 44.

Wie over een Internet-aansluiting beschikt kan de site van de stichting bezoeken:

<http://heleen.integra-europe.nl/orgels-voorst>.

Verdwenen beroepen ***Kolenboer: hard en zwart werk***

door G. Groenewold

Natuurlijk zijn er ook nu nog mensen die kolenkachels stoken, doch dat zijn uitzonderingen. In dorp Voorst en directe omgeving waren vroeger zeven kolenleveranciers, maar de komst van het aardgas maakte begin jaren '70 een eind aan het beroep kolenboer. Ernst Wagenaar (75) bijvoorbeeld heeft nu nog zo'n vijftien klanten per jaar, terwijl hij dat aantal in goede tijden per dag haalde. Zijn opa had een brandstoffenhandel aan de Binnenweg in Voorst, die in 1935 overgenomen werd door zijn vader. Het pand aan de Binnenweg ging door brand (blikseminslag) verloren en de 'brand-

stoffenhandelaar' vestigde zich aan de Rijksstraatweg/Binnenweg. Tevens exploiteerde hij een transportdienst Zutphen-Deventer. De huidige Ernst Wagenaar is al vanaf zijn dertiende werkzaam in de kolen.

Kolen zeven

Per jaar kwamen er ongeveer dertig wagons kolen aan op station Voorst, die met de bats moesten worden gelost. Als kind betekende dat: helpen zakken ophouden. In elke wagon zaten ongeveer tien soorten kolen, eenmaal thuis werden de kolen gelost in de loods. Uit al

die kolen moesten de stenen verwijderd worden. Vervolgens werden ze gezeefd. En al waren de kolen gewassen, het bleef 'zwart' werk. Voor 25 mud kolen, dat is ongeveer een wintervoorraad van een gemiddeld huishouden, waren de Wagenaars een dag aan het zeven. Nu is de techniek in de mijnen zoveel verbeterd en de kwaliteit van de kolen zo hoog, dat Ernst Wagenaar voor die 25 mud anderhalf uur kwijt is. En hoe beter de kwaliteit van de kolen hoe minder zwart je er van wordt. "Ik kan nu de hele dag in de goeie kolen zitten en dan krijg ik mijn handen nog niet zwart", aldus Wagenaar. Goede kolen zijn ook zwaarder, dat scheelt wel 7 à 10 kilo per mud.

*Frederik Wagenaar bij de kolenloods achter Rijksstraatweg 145. Op de wagen turven en een turfmand (circa 1950).
(Foto's fam. Wagenaar)*

Kroniek 2000-4

Afleveren bij de klant

Na het zeven moesten de kolen worden weggebracht. Wagenaar was een van de eersten in Voorst die een auto had. Honderd mud op een dag wegbrengen was geen uitzondering. Het lossen van de kolen bij de klanten was een verhaal apart, want geen één kolenhok was hetzelfde. De meeste klanten hadden zelf een hok getimmerd of een plek vrijgemaakt in schuur of kelder. Bij bakker Berends bijvoorbeeld kon een hele wagon briketten zo los in de schuur worden gestort. Dat kon bij bakker Schurink ook, maar die had Carrisborg briketten, die per wagon f 25,- goedkoper waren. Bij de broederij van Sundermeijer brachten ze 110 mud in een keer. Die moesten zak voor zak op een ladder naar boven gesjouwd worden en dan gestort in een soort silo. De klant kon van onderaf door een opening de benodigde kolen in de kit scheppen.

De zakken werden altijd op de schouder gedragen, want dat was het gemakkelijkst. Volgens Wagenaar voel je meteen of de opgetilde zak goed op je schouder ligt, kwestie van ondervinding. Soms werden de kolen afgehaald aan huis: een half mud verdeeld over twee zakken, want anders kon de klant ze niet dragen.

De kwaliteit van kolen

Natuurlijk was er ook verschil in kolen van de ene mijn of de andere. Vertegenwoordigers van die mijnen kwamen regelmatig langs. De beste kwaliteit leverde de mijn Sophia Jacoba, de SJ kolen. Die letters stonden in de kolen. En van de mijn

Oranje Nassau (ON) kregen afnemers zoals Wagenaar elk jaar met Pasen een doos bonbons in de vorm van eierkolen. Dat was voor die tijd zo bijzonder, dat de jufvrouw op school er ook een van kreeg. Soms maakten de kolenboeren een uitstapje, zeg maar een excursie naar de mijn. Daar zag men hoe bijvoorbeeld eierkolen werden gemaakt. Eierkolen is een afvalproduct van antraciet. De stof van die antraciet werd in grote bakken gemengd met een bindmiddel, een soort pek. Net als het deeg bij de bakker werd deze massa in grote vormen gestort en kwam er eenmaal opgedroogd als eierkool uit. Dat bindmiddel was smerig spul. Je ogen brandden daar drie à vier dagen van. In de oorlog, toen er weinig te krijgen was, maakten de kolenboer, maar ook sommige Voorste-naren zelf briketten. Het mot (= stof) van de kolen werd vermengd met specie, omdat het pek dat in de mijn gebruikt werd niet te koop was. Het mengsel werd vervolgens in zelfgemaakte mallen gedaan en na droging had je briketten, die prima gestookt konden worden. Wagenaar deed dit alleen als er niets anders te doen was, want het was zeer arbeidsintensief.

Schaarste

In en direct na de oorlog was er bijna niets te krijgen, maar de grote schaarste op de kolenmarkt kwam begin 1960. Een wagon antraciet was alleen te krijgen als je er cokes en eierkolen bijnam, maar daar was geen vraag naar. Alleen voor de heel grote bedrijven was dat te doen, hier verkochten ze vijf gemengde soorten kolen voor één prijs. Je had dan

weliswaar verschillende kwaliteiten, maar de mensen waren al lang blij dat er wat was.

Een gebeurtenis uit die periode herinnert Wagenaar zich nog goed. Hij kreeg via een vertegenwoordiger een partij brokken kolen, die in Rotterdam afgehaald moesten worden. Natuurlijk was dat niks - de brokken moesten stuk geslagen worden en wat dan overbleef was vooral veel stof - maar zoals gezegd: je was al blij dat er wat was.

Met een grote vrachtwagen van Schut toog Ernst 's nachts naar de kolenhaven in Rotterdam. Het schip heette de Maria. Daar aangekomen zag hij dat men bezig was een ander schip geladen met prachtige antraciet te lossen. Zonder zich te bedenken ging hij bij dit schip in de rij van wagens staan en wachtte netjes op zijn beurt. Toen de controleur kwam om zijn papieren na te kijken riep die natuurlijk: "Je bent verkeerd." Wagenaar, die net deed of hij gek was, antwoordde: "Mijn baas heeft gezegd dat ik hier moet laden en hij heeft me f 10,- meegegeven." "Die man had een goeie fooi en ik een mooie vracht kolen," vertelt Ernst lachend. Het wegrijden met een

volle vracht kolen dwars over de rails was een kunst op zich. Mensen stonden met doosjes en zakjes langs de kant bij iedere hobbel in de weg om afgevallen kolen op te vangen. Toen ik thuis kwam stonden de jongens die zouden helpen de kolen te breken al klaar, maar toen mijn vader die prachtige antraciet zag, vielen de ogen bijna uit zijn hoofd. We hebben die dag alle kolen eerlijk verdeeld over onze klanten: allemaal een paar mud. Zo was iedereen geholpen.

Tot slot

Tenslotte vertelt Wagenaar nog over de smoesjes van enkele klanten die de kolen niet op het moment van levering konden betalen. Steevast lieten ze me eerst het hok vol storten en als ik dan binnen kwam om af te rekenen was het: "Ik kan deze week niet betalen."

Hij is nu nog, zoals hij zegt, hobbykolenboer en repareert en handelt een beetje in oude kolenkachels. Tot voor kort bracht hij de kolen nog weg in zijn vijftig jaar oude Opel Blitz, een andere hobby van hem, maar deze heeft hij overgedaan aan zijn zoon.

Reacties van lezers

Garage Regterschot

Op de omslag van de vorige Kroniek stond een foto bij garagebedrijf Regterschot. De heer W. Braunius uit Voorst, neef van garagehouder Lammert Regterschot, maakte ons erop attent dat in het

fotobijchrift op pagina 1 de naam Regterschot verkeerd gespeld was. Onze excuses daarvoor.

Ere wie ere toekomt

In de vorige aflevering van "Nieuwe aanwinsten" stonden enkele onjuistheden.

Nr. 10 'Maencedul van de onraat in den ampte Voorst over den jaere 1716 etc.' is niet door de heer J. Groenberg bewerkt, maar door de heer W.A.M. Zuethoff uit Hellendoorn (1996). Hetzelfde geldt voor nr. 11 'Lijst voor de gewapende burgerwacht in 1798' (bewerking door Zuethoff uit 1998).

Wat betreft de nrs. 8 en 9 (graantelling van 1566 en veetelling 1526): deze zijn bewerkt door R.M.A. Wegman (1990) uit Westervoort. De heer Groenberg verzorgde alleen een kopie van het deel van de gemeente Voorst.

Oproep: boekje Oorlogsherinneringen

Van de heer J. van der Vegt uit Staphorst kwam het verzoek of we een oproep in de Kroniek wilden plaatsen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog woonde hij in Deventer (De Worp), maar na vliegtuig-aanvallen op de spoorbrug werd zijn ouderlijk huis zodanig beschadigd, dat hij geëvacueerd werd naar boerderij "de Hof" in Wilp, eigendom van "oom Ap en tante Jantje Bensink". In Wilp heeft hij de bevrijding meegemaakt.

Hij wil graag in het bezit komen van twee exemplaren van de O.K.V.-uitgave "Oorlogsherinneringen van ooggetuigen uit de gemeente Voorst" (1995).

Wie kan hem helpen? Zijn adresgegevens zijn:

J. van der Vegt,
Lindenlaan 48,
7951 BW Staphorst, tel. (0522) 461989.

Straatlantaarns

Naar aanleiding van het artikel "Verdwenen beroepen: lantaarnopstekers" in de vorige Kroniek kregen we een telefoontje van de heer A.W. Peet uit Deventer. Volgens hem zijn de palen van de oude gaslantaarns in de gemeente Voorst later gebruikt voor richtingaanwijzers. Daar zouden er nog een drietal van staan in de gemeente Voorst. Eén in Nijbroek (Breestuk-hoek Zeedijk), één bij huize De Parkelaar in Twello en eentje in Voorst bij de ingang van de Klarenbeekseweg.

Navraag bij de heer W. van Gemst en

Eén van de richtingaanwijzers bij huize De Parkelaar in Twello.

de heer Henk Wolders, voormalig technisch hoofdambtenaren van de gemeente Voorst, leert ons dat de palen met richtingaanwijzer gegoten zijn bij ijzergieterij Nering Bögel tussen 1910 en

1930. Het zijn volgens deze heren dus niet de palen van de lantaarns. Reacties kunt u melden bij de redactie van de Kroniek.

Nieuws van het gemeentearchief

door A. de Rek

Veel nieuws deze keer. In de eerste plaats een nieuw onderkomen. De laatste maanden is binnen het gemeentehuis in Twello hard gewerkt aan de renovatie van de diverse werkruimten. Ook het archief ontkwam niet aan deze reorganisatie. De oude ruimte boven de hoofdingang hebben we moeten verlaten en we zijn verhuisd naar de rechterachterzijde van het gebouw.

U vindt ons het makkelijkst door in de centrale hal om de balie van de telefoniste heen te lopen, met een druk op de grote zwarte knop links op de muur de deur te openen en de gang hierachter te nemen. Bij de prikklok gaat u rechtsaf de volgende gang in en met de bocht mee de derde gang in (volgt u de borden naar de afdeling SZW maar). Vlak voor deze afdeling ziet u aan uw rechterhand een trap. Die gaat u op, langs de koffieautomaat en als u rechtdoor loopt bent u er al. Makkelijk hè? Je moet het alleen even weten.

De nieuwe ruimte is iets langer en smaller dan de vorige, maar al met al zijn we er niet zo heel veel op achteruit gegaan. De vierkante bezoekerstafel is veranderd in een langwerpige, waardoor we

nu vier kanten van de tafel kunnen gebruiken, tegen drie in de vorige opstelling. Aan het hoofd van de tafel hebben we twee readers tegenover elkaar gezet en daar tegenaan één van de twee reader-printers. Op die manier maken we optimaal gebruik van de ruimte aan tafel. Links naast de deur staat de kast met de leesplanken waarop diverse tijdschriften liggen die u kunt inzien. O.a. De Kroniek, Het blad van het Gelders Oudheidkundig Nieuws, De Marken en het Voorster Nieuws. Als u de schuine planken optilt, liggen de oudere exemplaren erachter. De bladen zijn vrij in te zien, maar kunnen niet worden meegenomen, omdat er meestal maar één exemplaar is.

De lange linkermuur hebben we helemaal bedekt met kasten. Eerst een kast voor de archiefmedewerker, dan de kast met de klappers op het Bevolkingsregister, de indexen, tien-jarentafels, DTB-boeken en andere indexen, vervolgens de kast met krantenknipsels en microfiches en tenslotte de kast met naslagwerken en boeken over de gemeente Voorst of een onderdeel daarvan. Voor het raam staat de grote werktafel voor

de archiefmedewerker, die nu niet langer versholven gaat achter een hoog raam maar eigenlijk midden tussen u in zit. Het contact is daardoor wat makkelijker, ook voor u.

Deze werktafel bevat twee computers, waaronder een voor u als bezoeker. U kunt via deze computer bijvoorbeeld makkelijk zoeken in ons knipselarchief dat vanaf 1999 is bijgehouden. Ook het eerste deel van de klappers op het bevolkingsregister is hier bijna in verwerkt en meer onderdelen zullen volgen. Alleen hoop ik niet dat u denkt dat dit morgen al zo is. Probeer zelf maar eens zo'n boek over te typen (ik houd me daarvoor aanbevolen), dan weet u waar ik over praat. Maar goed, U kent het spreekwoord van de gestage druppel?! Sinds een paar weken beschikken we ook over een scanner. Hopelijk gaat het werk hiermee wat sneller. We hoeven de bladzijden dan niet meer in te typen, maar kunnen er een digitale foto van maken. Deze scanner konden we aanschaffen met de opbrengsten van de kopieën die u maakte van de microfiches. Op die manier heeft u zelf meegewerkt aan modernisering van uw archief. We beschikken ook over een kleurenprinter, zodat ook het afdrukken van gekleurde afbeeldingen geen probleem meer voor ons is.

Tenslotte staat op deze werktafel nog de tweede reader-printer voor de microfiches van bevolkingsregisters of de geboorte-, huwelijk- en overlijdensakten.

Als de totale verbouwing in het gemeentehuis achter de rug is, zal nog aandacht

besteed worden aan het schilderwerk en aan nieuwe vloerbedekking. Ziet alles er weer wat frisser en helderder uit. Daarna kunnen aan de rechtermuur ook het folderrek, de prikborden en de stafkaart van de gemeente Voorst weer worden opgehangen.

Over de ontwikkelingen na het uiteenvallen van het Streekarchief kan ik u melden dat onze gemeentesecretaris diverse mogelijkheden van samenwerking heeft onderzocht en dat er een goede kans in zit dat er binnenkort een contract wordt gesloten met het Stadsarchief in Deventer. De bedoeling is dat Deventer dan de archiefwerkzaamheden in Twello gaat verzorgen. Als het zover is, hoort of leest u er vast meer over.

Tenslotte wil ik nog melden dat uw archiefmedewerker bezig is geweest met de opzet van een heuse website. Ja, ja, het wordt nog wel eens wat daar in Twello. Het eerste deel van het bevolkingsregister, waar ik het eerder al over had, staat inmiddels op een ontwerp internet-pagina. Zodra de rest van het gemeentehuis zo ver is dat we een gemeentelijke website kunnen ontwerpen maar vooral ook kunnen onderhouden met actueel nieuws, zal het een fluitje van een cent zijn om deze ontwerp-pagina daaraan te koppelen. Gezien de ontwikkelingen met een nieuwe samenwerkingspartner, is het ook nog mogelijk dat we samen met het Deventer stadsarchief en de Atheneumbibliotheek een website gaan opzetten. Wel spannend dus, wat het uiteindelijk gaat wor-

den. Maar u zult nog even geduld moeten hebben voor u thuis, vanachter uw PC kunt bekijken of uw naam ook voorkomt in de archieven van het bevolkingsregister van de gemeente Voorst. Zo niet, dan bespaart het u mogelijk een reis.

En dan nog een vraag of verzoek: heeft u thuis nog familicadventies van vóór 1999, foto's van vroeger, bidprentjes of misschien wel een al uitgezochte stamboom? Ik houd me graag aanbevolen voor een kopie (het origineel mag natuurlijk ook, maar daar durf ik haast niet om te vragen). Op die manier kunnen we het begin van het familieberichten-

archief verder uitbreiden, waardoor mogelijk nog meer mensen een takje van hun stamboom kunnen vinden. Helpt u mee uw mede-hobbyïsten te helpen? Graag tot ziens.

O, ja, we zijn voorlopig weer gewoon geopend op de maandag en dinsdag van 09.00 tot 16.00 uur. Tussen de middag sluiten we niet.

Bel gerust eens op voor een afspraak; op maandag en dinsdag op (0571) 279 258; de rest van de week op (0571) 279 313.

Ad de Rek
Archiefassistent

Landgoed De Basselt (deel 2 - slot)

door J. Groenberg

In deel 1 is beschreven hoe Cornelis van Haastenburg rond 1730 alle delen van De Basselt, één van de oudste landgoederen in Twello, na eerdere opsplitsingen weer in één hand bracht.

Cornelis van Haastenburg

Door een aantal andere aankopen van landerijen op de Basseltse enk breidt Cornelis van Haastenburg zijn bezit nog iets uit. Cornelis van Haastenburg is van 1718 tot 1773 schout van het ambt Voorst. Hij is getrouwd met Agatha Cornelia Ridder. Op 11 juni 1729 wordt zijn vrouw begraven nadat zij is overleden in het kraambed. Na 1728 woont Van Haastenburg op de

Basselt. In het haardstedenregister van 1749 worden hij en zijn vier kinderen vermeld als 'capitalisten' wonende op de Basselt.

Hij wordt op 11 oktober 1778 begraven in de kerk te Twello. Zijn grafsteen is nog aanwezig.

In 1802 is de Grote Basselt eigendom van de erven juffrouw Haastenburg.

Familie Veeren

Rudolph Hendrik Johan Veeren is in 1781 gehuwd met Johanna Theodora van Winsheijm. Zij is een dochter van Dirk Jan van Winsheijm en Lamberta van Haastenburg. Deze laatste is een dochter van Cornelis van Haastenburg.

Zij worden op 13 oktober 1791 ingeschreven in het lidmatenregister van Twello en komen uit Huissen. R.H.J. Veeren is gepensioneerd (1791) luitenant in het regiment van Brakell en wordt later lid van de municipaliteit en vrederechter van het kanton Twello.

Hij heeft in 1832 bij de opmaak van het kadaster al grote bezittingen in Twello. Zo is hij eigenaar van land behorende onder o.a. Kruisvoorde, Veldwijk, de Dernhorst, de Scheelenhof en de Hervormde pastorie. Verder is hij eigenaar van de Grote en Kleine Basselt en de erven de Enk, de Reuverkamp, de Buitenkamp, de Berg, de Scholtenhoek en de Beukelaar te Teuge.

Hij overlijdt op het huize de Basselt op 19 januari 1840, zijn vrouw op 10 mei 1834. In zijn testament heeft hij opgenomen dat hij begraven wil worden op de begraafplaats van Twello-Terwolde onder de gezamenlijke 'kerksteen'. Verder wil hij geen uiterlijke rouw.

Op 26 mei 1840 laten de erven Veeren de bezittingen van R.H.J. Veeren provisioneel (voorlopig) verkopen. De Grote Basselt wordt beschreven als een buitenplaats met welbetimmerd herenhuis met twaalf kamers, bouw- en koets-huis en andere gebouwen, tuinen met vruchtbomen, vijvers, wandelbos, bouw- en weiland, hakhout, opgaande bomen, samen 6 bunder 57 roeden en 8 el.

De Kleine Basselt wordt beschreven als een boerenerve met huis, daghuurderswoning (schuurtje uitbedongen), tuin, bouw- en weiland met hakhout. Groot 9 bunder 18 roeden en 50 el.

In totaal worden maar liefst 29 percelen verkocht waaronder o.a. katerstede de Enk, bouwland de Hoekskamp, katerstede het Achterland, katerstede het Roode Kruis, katerstede Dorpzig, katerstede de Steltenberg in de Vijfhoek en boerenerve de Beukelaar. Pas op 16 maart 1841 vindt de definitieve scheiding en verdeling van de goederen plaats. De erfenis ter waarde van f 131.473,92 wordt over zes kinderen verdeeld. Ieder krijgt dus goederen en/of geld ter waarde van f 21.912,32.

De oudste zoon, Theodorus Johan Rabo, komt als luitenant om tijdens de terugtocht uit Rusland in november 1812. De andere zoon Carel Henric van Haastenburg Veeren is assessor van het schoutambt Voorst.

De Grote Basselt komt in bezit van dochter Johanna Wilhelmina, geboren 22 april 1797 (doop 30 april). Zij trouwt in 1824 met haar neef Jan Rabo Bernhard Veeren. Johanna Wilhelmina overlijdt op 26 maart 1869 en hij op 8 oktober 1870 op de Basselt. Ze hebben alleen dochters.

De boerderij de Kleine Basselt komt aan Sara Helmichia Veeren. Zij is in 1830 gehuwd met haar neef Adriaan Jacob van Winsheijm en zij wonen in Utrecht. In 1873 wordt de Kleine Basselt door de weduwe Sara Helmichia Veeren verpacht aan Herman Schoterman te Welsum voor f 725, - voor een periode van negen jaren.

Wouterdina Carolina Wilhelmina Senn van Basel

Na het overlijden van Johanna Wilhelmina Veeren op 26 maart 1869 op huize

de Basselt, verkopen haar erfgenamen de Grote Basselt op 23 juni 1873 voor f 15.145, - aan mejuffrouw Wouterdina Carolina Wilhelmina Senn van Basel. Zij is een dochter van Anthony Wilhelmus Senn van Basel en Johanna Maria Wieringa en geboren te Groningen op 2 juli 1813. Zij is niet getrouwd geweest en heeft geen erfgenamen in de eerste lijn. Na haar overlijden op 26 mei 1904 te Twello, wordt op 3 augustus 1904 een inventaris opgemaakt van haar nagelaten roerende en onroerende bezittingen. De inventaris geeft een interessant beeld

van de bezittingen van één van de meer welgestelde bewoners van Twello.

Zo leren we iets over de indeling van het huis. Op de begane grond zijn er een 'witte kamer', een salon, twee opkamers, een gang en een keuken. Op de eerste verdieping bevinden zich een slaapkamer, twee logeerkamers en een overloop. Op de zolder bevinden zich het 'meidenkamertje', een zolderkamertje en de grote zolder. Verder heeft het huis een provisiekamer, een kelder, een 'waranda' en een deel.

In het koetshuis staan o.a. een

Het landhuis de Basselt met personeel (eind 19e eeuw). In het raam juffrouw Senn van Basel en voor het huis v.l.n.r. mevr. Denekamp-van Raayen (keukenmeid), onbekend, mevr. Wassink-Denekamp (dienstbode), Jacob Wassink (koetsier), mevr. Elfrink en W. Elfrink (tuinman) (naar gegevens A.W. Peet). (Foto coll. B. Elfrink)

barouchette, een licht luxe rijtuig waarbij de koetsier op een vrij hoge bok zit (waarde f 30,-), een stortkar (waarde f 30,-) en twee ploegen en eggen (waarde f 15,-). Er lopen twaalf kippen en een haan rond met een waarde van f 9,-.

Er is voor f 374,25 zilver en voor f 478,25 goud in huis aanwezig, variërend van sieraden, boekbeslag, bestek en horloge tot een theezeefje.

Het totaal van de roerende goederen bedraagt f 3037,-. In totaal is er voor f 21.086,16 aan effecten, obligaties en pandbrieven en opbrengsten uit eerdere verkoping van onroerend goed.

Aan onroerend goed bezit Wouterdina Carolina Wilhelmina Senn van Basel het buitengoed de Basselt en drie-vierde deel van een huis in Zutphen.

Dr. Willem Daniël Cramer

De erfgenamen van Wouterdina Carolina Wilhelmina Senn van Basel verkopen het buitengoed de Basselt op 22 september 1904 in elf percelen. Het huis de Basselt wordt verkocht aan de heer dr. Willem Daniël Cramer jr. die zelf op Kruisvoorde woont. Voor de zes percelen die hij koopt betaalt hij f 11.463,-. De tuinmanswoning die aan de Basseltlaan staat en nog steeds bestaat

Boerderij de Kleine Basselt (foto coll. OKV).

wordt door Willem van Veen, tuinman, gekocht voor f 1400,-.

Dr. Willem Daniël Cramer jr. staat in het adresboek van Twello van 1902 met als toevoeging 'geen beroep'. Hij trouwt op 22 maart 1904 met Maria Johanna van Gennep. In 1915/1916 staat hij in het adresboek als 'grondeigenaar'.

Aanvankelijk heeft de heer Cramer het landhuis nog enige tijd verhuurd. De laatste huurders vertrekken in 1907. Wanneer de heer Cramer het herenhuis heeft laten afbreken is niet exact bekend. In het bevolkingsregister wordt het vanaf 1910 niet meer genoemd. Na de afbraak wordt de omgeving tot bouwland gemaakt en daarna met de Oude Basselt verhuurd als boerenbedrijf. De heer Cramer vertrekt in 1923 naar Doorn. In datzelfde jaar komt de Grote Basselt in handen van de N.V. Exploitatie Maatschappij 'Davo' van de familie Birnie. Tijdens de bevrijding van Twello op 13 april 1945 is de boerderij de Grote Basselt van de familie Nijdeken in brand geschoten of - zoals ook wordt beweerd - in brand gestoken door de Duitsers. De resten zijn pas jaren later afgebroken en opgeruimd.

Het oostelijk gedeelte, de Kleine Basselt, blijft in handen van de erven Van Winsheijm.

In 1919 wordt 'het erve de Kleine Basselt' te koop aangeboden door de erven van wijlen de heer Dirk Arnoldus van Velthoven. Hij is getrouwd met Johanna Theodora van Winsheym. De Kleine Basselt bestaat uit huis, bakhuis, twee schuren, twee bergen, tuin en erf, vruchtboomen, bouw- en weiland en

hakhout. Ook dit is gekocht door de N.V. Exploitatie Maatschappij 'Davo' van de familie Birnie.

De eerder genoemde pachter van de Kleine Basselt, landbouwer Hermanus Schoterman, overlijdt in 1906. Daarna woont zijn weduwe nog tot 1914 op de Kleine Basselt met drie zoons, een schoondochter en twee kleinzons. Zij vertrekt dan naar Terwolde.

Op 20 februari 1914 vestigt Gerhard Roelof Kluin met vrouw en zoon zich vanuit Zwollerkerspel op de Kleine Basselt. Per 26 februari 1920 is Hendrik Bronsvoot de pachter. Een dochter van Bronsvoot, Hendrika Geertruida, trouwt 13 mei 1922 met Jan Harmsen. Hun zoon neemt later de boerderij weer over. In 1976 koopt Harmsen de Kleine Basselt van de familie Birnie. Momenteel is een kleinzoon van Jan Harmsen eigenaar van de Kleine Basselt.

Boerderij de Kleine Basselt is de laatste tastbare herinnering aan wat ooit een zeer oud en groot landgoed is geweest.

Bronnen

Bevolkingsregister Twello

L. Calkoen – De oudste generaties van het geslacht Temminck in Nederlandse Leeuw 1922

H.H. Everts – Uit de geschiedenis van Twello, 1928

mr. J.H. Hermsen – Twello bestaat op papier al 700 jaar, Deventer Dagblad 20-6-1996

Informatie uit archief van mr. J.H. Hermsen

Mondeling informatie van de heer J. Jansen

Nederlands Patriciaat deel 72, 1988 (Genealogie Croockewit)
Nederlands Patriciaat deel 31, 1945 (Genealogie Senn van Basel)
Nederlandsche Leeuw, 1911: J.J. Bastert - Aller, in hoofdzaak volgens Van Spaen
Nederlandsche Leeuw, 1940: mr. H. Kronenberg - Geslacht Berentsen
Notarieel Archief Twello 1811 - 1845 (origineel a.d.h.v. archief Vredenberg)

Notarieel Archief Twello 1845 - 1915 (origineel)
Oud Rechterlijk Archief Zutphen
Protocollen van Bezwaar Twello 1675 - 1811 (origineel a.d.h.v. archief Vredenberg)
Veilingboekjes - archief gemeente Voorst
Verschillende archieven in het Rijksarchief Gelderland

Processen-verbaal uit het verleden

door G. Vrieling

Deze keer een proces-verbaal zoals het letterlijk staat genoteerd in het duplicatenboek van de verbalen:

“Op heden den achtsten der Maand November achttienhonderd en achttien desmiddags ten vier uren vertoonde zich voor ons Mr. Philip Pelgrim Everts schout des ambts Voorst Provincie Gelderland, Willem Belman daghuurder wonende onder Voorst, welke ons de volgende aangifte kwam doen, dat men in den afgelopen nacht ten zijnen huize door een glasraam op de goot had ingebroken, en vervolgens medegenomen eenen groten koperen ketel, welke vier à vijf emmers water kon houden, welke aldaar had gestaan, en waarin hij des avonds te voren nog aardappelen voor de varkens had gekookt, die daar ook nog in waren geweest, doch gedeeltelijk door hem gevonden op de vloer neder geworpen, dat hij echter op niemand eenige gedagten kan maken, als

dader van deze inbraak en diefstal. En heeft de denuntiantt alhier na voorlezing getekend.
was getekend, W Belman.

Wij hebben besloten ons dadelijk derwaarts te begeven, ten einde in ogeneschijn te nemen de gedane inbraak en voorts in te winnen alle zodanige informatie, als tot deze zaak betrekking zouden kunnen hebben.

Gekomen zijnde geadsisteerd met Hendrik Baank Gerigtsdienaar en Willem Roos veldwachter te Twello, ten huize van den denuntiant, staande en gelegen digt bij het Zutphensche Tolhek onder Voorst heeft dezelve ons aangewezen een klein raamtje op de gote, van binnen drie en vanbuiten twee en eenhalf voet vanden grond waarin een oud glasraamtje zat, hetwelk volgens zijn zeggen, heden morgen binnenshuis op de gote had gestaan, terwijl hetzelfde zeer oud was, en

er los scheen ingezet te hebben, daar er geen sluiting aan te vinden was. Hetzelfde was in de wijdte ongeveer een en een halfvoet, waardoor luidens De opgave van den Denuntiant, de ketel niet had kunnen passeren, zodat dezelve de deur of ergens anders uit moest zijn gedragen, ofschoon de Denuntiant ver-

klaarde dezelve heden morgen gesloten gevonden te hebben.
Van welk alles wij hebben opgemaakt dit Proces Verbaal, hetwelk na voorlezing voor ons met de Getuigen en Willem Belman is ondertekend.
was get. W.Belman, H. Baank, W. Roos en P.P. Everts Schout -----“

Kindergedachten

door E. Wannet

In een getuigschrift van 1 juni 1928, verklaart de heer J.H. Stoffels dat mejuffrouw E.A.M. Wannet (Eva) van 14 mei 1923 tot 1 juni 1928 als onderwijzeres werkte aan de R.K. jongensschool in Twello. Volgens hem bezat zij de gave de kinderen te leiden en hierdoor behaalde zij met hen uitstekende resulta-

ten. Haar dochter vond in haar nagelaten spulletjes een schrift, met de titel: “Gedachten aan mijn leerlingetjes in Twello; werkelijk beleefd en opgetekend door juffrouw E. Wannet”. Uit dit schrift komt het gedicht op de volgende pagina

L. S.

Ondergetekende verklaart met genoegen, dat mejuff E. A. M. Wannet, die van 14 Mei '23 tot 1 Juni '28 aan zijn school als onderwijzeres werkzaam was, steeds met veel toewijding haar taak heeft vervuld. Hij berispt de gave om de kinderen te leiden, hoewel de resultaten uitstekend waren.

J. H. Stoffels
hoofd R. K. Jongensschool.

Twello, 1 Juni '28

Kindergedachten

“Zeg jongens heb je het al gehoord dat over een week of vier de goede Sint alweer verjaart, doet jullie dat plezier?”

Zoo sprak ik juist tot mijne klas die spannend en met vreugd die blijde tijding had aanhoord van Sint de vriend der jeugd.

“O juffrouw komt hij al zo gauw,” zo sprak de kleine man
“dan schrijf ik vast nu elke dag zo mooi als het maar kan”.

“En ik kom netjes in de school,” voegt buurman er aan toe
“met bei mijn klompjes in de hand dan krijg ik vast geen roe.

Schoolfoto uit die periode. Links boven zijn dhr. Stoffels en juffrouw Wannet te zien. Verder op deze foto: W. Fakkert, Dashorst, Ties v.d. Linde, gebr. de Haan, Jan Linthorst, Overbeek, Hennie de Haan, Harrie ter Beek, Jo Taverne, Antoon Streppel, Herman Beren(d)schot, Koers, Jan Pieters, Bernard Pieters, Theo Beren(d)schot, Theo Driessen, Willem Bongertman, Berendsen, Hendrik v.d. Liende, Linthorst, Rijns wijn, Antoon ten Elzen, Gerard Kerkhof, gebr. Kamperman, Toon Hagen, van Gulp, Henk Kuster. Deze namenlijst is niet volledig en in willekeurige volgorde.

En ik zorg dat in mijn dictee geen enkele fout meer zit, en maak de letters, o zoo mooi dun op en neer weer dik.”

“Ik zit voortaan nu elke dag met armpjes mooi gekruist,” klinkt weer een ander stemmetje
“want Sint die ziet heel juist.”

“Zou hij weer als verleden jaar eens gluren door de ruit?” sprak nu een blonde krullebol
“dan zoekt hij mij vast uit”.

Zoo wilden allen zorgen nu dat Sint tevree zou zijn.

Maar daar komt nog een vingertje een stemmetje klinkt fijn.

“O juffrouw, groote jongens toch die zeggen dat de Sint, allang geleen gestorven is en ons ook niet bemint.”

“Nou kleine baas, geloof mij maar de jongens weten het niet. Vast komt hij als verleden jaar uit Spanje met zijn Piet.”

“Nu”, roept er een op de eerste bank, “als het waar is wat hij zegt, dan word ik vast de nieuwe Sint en neem jou mee als knecht.”

Een Twellose jonker in Japan (deel 2 - slot)

door J. Kraijo

Het stranden van het V.O.C.-schip 'De Liefde' op de Japanse kust in 1600 betekende de start van de Nederlandse betrekkingen met Japan. Nederland en Japan herdenken dit jaar op grote schaal deze bijzondere band die 400 jaar geleden werd gesmeed. Ook Twello heeft, zij het op bescheiden wijze, relatie tot Japan gehad. In deel 2 van het artikel over Johan Frederik baron van Reede tot de Parkeler (1757-1802) leest u het vervolg van zijn belevenissen als leider van de Nederlandse handelsdelegatie.

Het dagelijks leven op Deshima

Tot na 1854, het einde van de Japanse afsluitingspolitiek, was de aanwezigheid van westerse vrouwen en kinderen verboden op Deshima. Mede daardoor zijn er veel liefdesrelaties ontstaan tussen Nederlanders en Japanse *yujo's* (prostituées). Aan deze 'schandelijke activiteiten' (zoals een toenmalig gereformeerde predikant het uitdrukte) deed ook, naast veel bekende figuren zoals Isaac Titsingh en Hendrik Doeff, Johan Frederik mee.

Natuurlijk is het gemakkelijk het zedelijk gedrag van de Nederlanders in Deshima te veroordelen. Maar dat zij

door de charmes van de Japanse 'dames van plaisir' werden bekoord, was toch wel begrijpelijk. Zo blijkt dat de tijd van het jaar dat de schepen er waren, omstreeks augustus tot november, het eiland één en al drukte en beweging was. Maar waren die eenmaal vertrokken en was de Hofreis achter de rug, dan kwam de 'stille tijd'. Dan viel er weinig te beleven.

Al in 1642 kregen de theehuizen uit twee wijken van Nagasaki toestemming om *yujo's* naar Deshima's te sturen. Zij waren verdeeld in drie klassen; de hoogste klasse was voor Japanse klanten, de middelste voor Chinezen (het enige andere land dat naast Nederland handel met Japan mocht drijven), en de laagste was voor de 'roodharige vreemdelingen'. Deze classificatie 'sleet' in de loop der tijd. Zo slaagde het Opperhoofd Titsingh erin een relatie aan te gaan met een *yujo* uit de hoogste klasse.⁵ Dit was Oekineesan. Titsingh was zeer aan haar verknocht. Dit staat in diverse brieven die hij Johan Frederik schreef. Hij zond haar allerlei cadeautjes uit Bengalen waar hij na zijn Japanse tijd Directeur van de handel op India werd. Zo stuurde hij haar een zwart fluwelen kleedje waarop haar wapen was geborduurd. Hieruit alleen al blijkt dat zij van hoge komaf was. Bovendien kon ze ook lezen, schrijven en muziek maken. Zij werd 'huishoudster' bij Johan Frederik, die in 1784 weduwnaar was geworden van Ida Petronella Jacoba Vos met wie hij vier jaar getrouwd was geweest. In november 1785 schreef hij

Titsingh, Oekineesan *'is een regte lieve, vrolijke en wilde meyd, daar ik byzonder meede in mijn schik ben; de vrienden die haar te voren gekend hebben, zeggen dat zij zoo considerabel gegroeijt is, dat Uwwel.Ed.achtb. verwondert zoudet zijn indien Uwwel.Ed.achtb. haar thans zag.'* Voorts maakte hij melding dat hij haar een ring, uit naam van Titsingh had gegeven evenals enige 'Coubangs' (grote Japanse goudstukken).

Nog veel zou over deze Oekineesan te vertellen zijn, maar dan zou dit artikel te lang worden. Ik volsta met nog mee te delen dat zij, toen Johan Frederik in 1787 weer als Opperhoofd in Deshima zat, nog steeds zijn 'gezelschapsdame' was. Zijn bericht in november 1787 aan

Afb. 5. 'Samsie'-speelster.

Titsingh luidde, dat: *'Uw Weled.Agtb. geweestene meysje Oekineé heb Ik nog steeds by my, zij contribueerd door haar vrolyk en lugtig humeur en door haar innement gedrag en vriendelijkheid veel om myn verblyff alhier te veraangenaamen; zy is zeer aan my geattacheerd en Ik maake ook veel werk van haar, terwyl Ik dit zit te schryven, zit zy naast my op-de Canapé op haar Samsie (soort drie-snarige gitaar) te speelen, en dat haar gewoone amusement en beesigheid is, als ik aan 't werk ben'* (afb. 5.)

Dat Johan Frederik onderhoudend kon schrijven, blijkt wel uit de hier geciteerde brieven. Over zijn belevenissen op Deshima schreef hij uitgebreid aan Titsingh. Naast de zaken die zijn persoonlijk leven betroffen, vinden we er ook informatie over zijn (zakelijke) contacten met de Japanners.

Contacten met Japanners

De contacten tussen de Nederlanders en Japanners waren soms moeizaam. Dat was niet verwonderlijk, omdat vaak de taal over en weer niet begrepen werd. Tolken waren dan de aangewezen personen om de boodschap over te brengen. Al vanaf het begin van de zeventiende eeuw hadden Japanners zich erop toegelegd het Nederlands te leren. Maar pas vanaf ongeveer 1750 waren er Japanse tolken die het Nederlands redelijk goed beheersten.

Ook waren er Nederlanders die probeerden het Japans meester te worden. Titsingh met name heeft daarvoor veel moeite gedaan. Of Johan Frederik dit

voorbeeld heeft gevolgd, is niet bekend. Wel weten we dat hij veelvuldig gebruik maakte van Japanse tolken. Hij kende een aantal van hen heel goed. Zij kwamen wel bij hem over de vloer, in de 'Opperhoofd-kamer'. Eén van hen, Shiba Kokan, bekeek deze kamer goed en maakte er een tekening van. Toen Johan Frederik binnen kwam met een lange goudse pijp in de hand, riep de Twellose baron uit: 'Is dit geen prachtige kamer?' Waarop de tolk Shiba Kokan antwoordde: 'Ik ben verblind!' (afb. 6.)

Dat Johan Frederik zijn medemensen scherp kon observeren blijkt onder meer uit zijn beschrijving van een aantal tolken. Hij noteert in 1787 in een brief aan Titsingh: *'Kosak is nog deselfde oude geraffineerde doorsleepene schurk en 't orakel van 't [tolken-] Collegie (...) Siubij Een verstandige en schrandere Jonge, dog met schulden overlaaden en daardoor thans zoo aan den drank vervallen, dat men er wynig dienst van hebben kan; Moijsero is de beste, hupste en Geschikste om zaaken meede te verhande-*

Afb. 6. De 'Boekenkamer' van het Opperhoofd Johan Frederik van Reede te Deshima.

len (...) Simby is Een lelyke oude vent, wiens (...) slegte hoedanigheeden en valsch Character my alle eeven wynig behaagen; (...) Mathijsero is Een oud Coquet Heertje, die zeer Goed Hollandsch spreekt (voor Een Japander wel te verstaan) en dus-kostelyk om ter ver-taaling te gebruiken (...) enz. enz. Titsingh vond zijn karakterisering van deze lieden goed getroffen. Omdat Van Reede Mathijsero en Moijsero als tolken meekreeg op zijn (tweede) tocht naar Edo, verwachtte hij een 'aangenaame Hoffreysse' te hebben.

Johan Frederik lijkt vooral in het begin van zijn Japanse tijd in de smaak te zijn gevallen bij de Japanners. Zo berichtte de tolk Monsuro aan Titsingh dat hij 'Den Heer van Rede Een zeer beschaafde en fatsoenlijke Heer' vond. Ook een Nederlands ambtenaar op Deshima wist te melden dat 'De Heer van Rheede zig in korten tyd zeer be-mind heeft weeten te maaken bij den Japander, want zyn alle zeer met Z.E. vooringenoomen'.

Dat de Japanners Johan Frederik wel-gezind waren, blijkt ook uit het feit dat hij heeft kunnen bewerkstelligen dat de Opperhoofden niet meer werden gevisiteerd (gefouilleerd). Het was namelijk gewoonte geworden de Nederlanders te fouilleren omdat ze nogal eens smokkelwaar probeerden mee te nemen. Deze *visitatie* werd door hen als erg vernederend ervaren. Vooral Titsingh heeft zich hier aan geërgerd en voortdurend geprobeerd hier een eind aan te maken. Dit lukte pas tijdens 'de regering' (zoals

het verblijf van het Opperhoofd te Deshima algemeen werd aangeduid) van Johan Frederik.

Wat betreft Van Reede's *Negotie* met de Japanners: daarin boekte hij af en toe een succesje; weliswaar niet altijd op geheel correcte wijze... Zo verkocht hij de Japanners tijdens zijn tweede periode 'Javaas Sappanhout' voor eerste klas 'Siamees Bimas'. Deze laatste soort was veel kostbaarder en van beter kwaliteit dan het Javaanse hout. Hij schrijft hierover: 'Ik heb het alles voor Bimas opgegeeven, dat zeer wel gelukt is, zynde alles goed en wel (...), zonder dat de zoogenaamde kennislieden (die met meer regt stomme Lieden genaamd kunnen worden) dit ontwaard off een Enkeld woord over de mindere deugdszaamheid van dit hout gerept hebben'.

Dat er over en weer bedriegerijen plaats vonden, blijkt overigens uit deze zelfde brief. Er schijnt nogal eens geknoeid te zijn met de gewichten bij het afwegen van koper, een belangrijk exportartikel van Japan. Johan Frederik werd aansprakelijk gesteld door de hoge heren in Batavia, voor het feit dat de geleverde hoeveelheid koper te licht bevonden was, en dat hij het te kort diende aan te zuiveren. Hij is hierover zeer verontwaardigd en vindt dat hem niets te verwijten valt, omdat hij al het mogelijke had gedaan om met de juiste gewichten te werken. Hij noteert dan: 'Enfin wat ook de oorszaak van deese te Ligt bevin-ding zyn mag, zeeker is dat zulks niet ons maar de overheeden Geïmputeerd (verweten) moeten werden (...) het be-

lasten en betaalen [van de schade], zou Ik my ligtelyk kunnen getroosten, maar de verdenking van en de bij de Brieff [uit Batavia] zelfs voorkoomende opentlyke berisping over inattentie en pligt verzuym, dit, dit is het, dat my hard op de maag legd en zwaar te verduuren vald.' (afb. 7).

Hoe deze zaak uiteindelijk geregeld werd, was niet te achterhalen. Maar blijkbaar is alles op zijn pootjes terechtgekomen, want in 1789 werd hij door 'de Edele Hooge Regeering' te Batavia voor een derde periode als Opperhoofd te Deshima aangezocht.

Veel zin had Johan Frederik hier niet in. Eigenlijk had hij eind 1789 al willen repatriëren naar het 'lieve Vaderland'. Maar omdat hij nog niet voldoende 'fortuyn' had kunnen maken, kon dit niet worden gerealiseerd. Bovendien had hij zicht op een betere positie. Toen hij namelijk voor de derde keer in 1789 als Opperhoofd de *negotie* te Deshima had afgehandeld, deed hij alsof hij een stijf been had. Gevolg daarvan was dat hij 'in 't laast van November weeder van daar vertrok'. Hij arriveerde 2 januari 1790 op Java en werd 'den 23e Maart [1790] tot Eerste President aan 't Hof

van den Java's Keijzer te Souracarta aangesteld'. Daar zou hij een aantal jaren blijven.

De 'Comedie met een voorgewend stijf been' was blijkbaar nodig om zijn particuliere belangen veilig te kunnen stellen, zodat hij een lucratieve post elders kon aanvaarden.

Slot

Het uiteindelijke doel van Johan Frederik was om als gefortuneerd man naar zijn geboorteplaats terug te keren om daar als 'landfilosoof en rentenier' op een buitenplaats de rest van zijn leven te slijten. Hoewel hij in de jaren 1790 zeer rijk is geworden en in Indië een 'grote staat' voerde, kon hij daarnaast nog veel geld overmaken naar zijn familie in Twello.

Zijn vader kocht van dat kapitaal in 1800 het landgoed Hunderen voor hem. Op 20 mei 1802 berichtte Johan Frederik zijn vader dat hij de resolutie had ontvangen die hem verlof gaf te repatriëren. Hij verheugde zich er erg op om zijn familie weer te zien. Zover is het echter niet gekomen, omdat hij op 11 september 1802 kwam te overlijden. Zijn twee zoontjes, die hij verwekt had bij twee

The image shows a handwritten note on aged, slightly stained paper. The text is written in cursive and includes the following: 'Waarde & tender Geliefde Vader?' at the top right, 'Nangazacky' on the left, 'Ten Eijlande Decima' below it, and 'den 27 November 1785' at the bottom left. There are several signatures and initials scattered across the page, including one that appears to be 'J. F. Reede'.

Afb. 7. Handtekening van Johan Frederik onder de brief die hij schreef aan zijn vader, te 'Nangazacky, Ten Eijlande Decima, den 27 November 1785'.

Indische vrouwen, kwamen wel naar Twello. Alwaar ze (waarschijnlijk) werden opgevoed door zijn oudste zus Coenradina Willemina (1756-1827), die ongehuwd was gebleven.

Veel, ook Japanse, goederen en 'curiosa' heeft Johan Frederik naar huize de Parkeler gestuurd. De inventarisbeschrijving die na het overlijden van freule Coenradina werd opgesteld, vermeldt een aantal voorwerpen waarbij 'Japans' voorkomt. Tot haar Japanse bezittingen behoorden lakdoosjes, een liqueurkeldertje, gelakte dienbladen, Japans porselein en 'poppegoed' (porseleinen miniaturen) enz. Vermeldenswaard zijn ook de vele Chinese en Japanse schilderijen, waarvan zich er 174 in een koffer bevonden. Een aantal van deze waren gelegateerd aan zijn twee zoons. Hoe het deze jongens in Nederland is vergaan, valt buiten het bestek van dit verhaal. Opgemerkt wordt alleen nog dat de oudste, die vernoemd was naar zijn grootvader Frederik Godard, na de dood van zijn tante Coenradina, met vrouw en kinderen op de Parkeler is gaan wonen. Zij leefden daar volgens A.J. van der Aa 'in grote weelde'...

Noten

5. K. Kawabata, De meisjes van Maruyama, in: W.R. van Gulik e.a. (red.) *In het spoor van de Liefde* (Amsterdam, 1986), 63.

Literatuur

- A.J. van der Aa, *Aardrijkskundig Woordenboek van Nederland* (Gorinchem, 1848).
- J. Feenstra Kuiper, *Japan en de buitenwereld in de achttiende eeuw* ('s-Gravenhage, 1921).
- K. Kawabata, De meisjes van Maruyama, in: W.R. van Gulik e.a. (red.), *In het spoor van de Liefde* (Amsterdam, 1986).
- R. Kousbroek, *In de tijdmachine door Japan. De Hofreis van het jaar 2000* (Amsterdam, 2000).
- J.D. Kraijo-Holleman, *Aspecten van de levenssfeer van de familie van Reede tot de Parkeler in het kerspel Twello, gedurende het laatste kwart van de zeventiende tot het begin van de negentiende eeuw* (onuitgegeven doctoraalscriptie, Universiteit Utrecht, 1999).
- H. Paul, *Nederlanders in Japan. De VOC op Desjima* (Weesp, 1984).

Bronnen

- Collectie Briefwisseling tussen Fred. Godard van Reede tot de Parkeler en zijn zoon Johan Fred. van Reede tot de Parkeler, 1778-1802. Inv. nr. 133M36 Kon. Bibl. Den Haag.
- F. Lequin, *The private correspondence of Isaac Titsingh* (Amsterdam, Volume I (1785-1811) en Volume II (1779-1812) (Amsterdam, 1990/1992).
- Oud-Archief Voorst, het Archief Gaymans van Renesse-van Reede.